

Radikal ; 04-05.Temmuz 2005

Üniversitelerin Kalite Notu: 5 üzerinden 2

77 üniversiteden sadece 10'u uluslararası kurumsal değerlendirme sürecinden geçebildi. Yükseköğretim kalite notu 2, diplomalarının tanınmasındaki notu 3

GÜLSÜN SAĞLAMER; Prof. Dr.

Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA) Yönetim Kurulu üyesi

Berlin'de 2003'te yapılan Avrupa Eğitim Bakanları Toplantısı'ndan sonra AB ülkeleri ve Bologna sürecine girme kararı alan diğer Avrupa ülkelerinin de katılımıyla 45 Avrupa ülkesinin eğitim bakanları, Bologna sürecinin ortasında durumu değerlendirmek ve süreci güçlendirecek kararlar almak üzere Bergen'de, Norveç Eğitim Bakanı Kristin Clement'in ev sahipliğinde toplandılar.

Bakan Kristin Clement toplantının amacını özetlerken Avrupa'nın küresel rolüne dikkati çekmiş ve Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın (European Higher Education Area, EHEA) küresel ölçekte güçlenebilmesi için kalite iyileştirmenin ve işbirliğinin önemini vurgulamıştır. Bologna sürecinin yarıyolunda duruma bakıldığında, 2010 hedeflerinin 'varılabilir hedefler' olduğunu ve tüm yükseköğretim kurumlarının bu yönde büyük gelişmeler gösterdiğini belirtmiştir.

Bu toplantıda, Bologna sürecinde varılan sonuçları tartışmak kadar, 2010 ötesi gelişmeleri planlamak için gerekli çalışmaların yoğunlaşması gerektiği konusunda görüş birliğine varılmıştır. 2010 yılına kadar hedeflerine ulaşması beklenen Bologna süreci, Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın güçlü bir biçimde oluşmasını ve gelişmesini hedef almaktadır. Berlin toplantısında alınan kararlar gereğince üç ana alana odaklanılmış ve bu üç alandaki gelişmeleri incelemek üzere hazırlanan kapsamlı raporlar Bergen toplantısında katılımcılara sunulmuştur.

Bu üç alan:

- 1-) İki-üç aşamalı yükseköğretim (lisans, yüksek lisans, doktora)
- 2-) Kalite güvencesi
- 3-) Diplomaların tanınması (ECTS European Credit Transfer System).

45 ülke

Bu toplantıya 45 ülkenin eğitim bakanları yanında, Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın paydaşlarını temsil eden kuruluşların temsilcileri de katılmıştır. Bunların arasında Avrupa Üniversiteler Birliği (European Universities Association, EUA), EC (European Council), UNESCO, ESIB, EURASHE bulunmaktadır.

Ulusal delegasyonlarda Eğitim Bakanları ile birlikte Rektörler Konferansı Başkanları (Türkiye için YÖK temsilcisi), Bologna süreci ile ilgili öğretim üyeleri ve öğrenci

temsilcileri görev almıştır. EUA (Avrupa Üniversiteler Birliği) Yönetim Kurulu üyeleri kendi ulusal delegasyonlarında yer almışlardır.

Ancak, EUA Yönetim Kurulu üyesi olarak ben Bergen'de EUA Yönetim Kurulu toplantısı nedeniyle bulunduğum sırada Türk delegasyonuna davet edildim.

Türk delegasyonu

Bu nedenle, Türk delegasyonunda Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, YÖK Başkan-vekili Prof. Dr. Aybar Ertepinar, Avrupa Üniversiteler Birliği Yönetim Kurulu üyesi (EUA) Prof. Dr. Gülsün Sağlamer, öğrenci temsilcisi, Erciyes Üniversitesi öğrencisi Veli İnan görev almıştır. İki gün devam eden toplantının ilk gününde, paydaşların gelişmeler üzerindeki değerlendirmelerini içeren üç ana konudaki sunuşlara ve dört ana temaya odaklanan paralel oturumlara yer verildi.

- Doktora çalışmaları ve yükseköğretimle araştırma arasındaki sinerji
- Hayat boyu öğrenme (life long learning)
- Kalite güvencesi ve küresel perspektifte programların tanınması
- Kurumsal özerlik ve yönetim.

Bakanların katıldığı toplantıda ise Bergen Bildirgesi tartışılarak sonuçlandırıldı. İkinci gün sabah oturumunda, paralel oturumların sonuçları açıklandı ve arkasından toplantıda varılan sonuçlar bakan Kristin Clement, dönem başkanı olan Lüksemburg'un Eğitim Bakanı François Biltgen ve EU Komiseri Jan Figel tarafından yorumlandı. Toplantının son bölümünde Bergen Bildirgesi'nin bakanlar tarafından imza töreni yapıldı.

Türkiye'de durum

EUA tarafından hazırlanan TRENDIV Raporu ve BFUG (Bologna Follow-Up Group) raporu, Türkiye'deki yükseköğretim için önemli sonuçlar içermektedir. Mevcut durumu Berlin'de belirlenen üç alan çerçevesinde değerlendiren bu raporlar, Türkiye'de yapılacak çalışmaların da eksenini kesin olarak ortaya koymuştur. BFUG tarafından görevlendirilen bir grubun mevcut durumu değerlendiren raporuna (Bologna Process Stoctaking, May 2005) göre Türkiye'nin durumu aşağıda özetlenmiştir.

Bologna sürecinde değerlendirilen konular:

- İki-üç aşamalı yükseköğretim (lisans, yüksek lisans, doktora)
- Kalite güvencesi
- Diplomaların tanınması. (Bu konularda yapılan değerlendirmelerde, beşli bir değerlendirme sistemi kullanılmıştır.)

Türk yükseköğretimi, 2547 sayılı yasa ile bütünleşirken, lisans-yüksek lisans-doktora aşamalarını tüm yükseköğretim kurumları için eşit düzeyde organize etmiştir. Bu, ilk bakışta uygun görüle bile kalite açısından ciddi sorunlar yaratmaktadır. Yüksek lisans ve doktora derecesi veremeyen veya kalitesinden kuşku duyulan 2. ve 3. aşama programlar halen çözülmemiş birçok sorunla sürüp gitmektedir. Bütün sorunlara rağmen Türkiye'nin buradaki notu dördtür, (beş en yüksek puan).

77 üniversiteden 10 tanesi

Kalite konusunda ne yazık ki Türk yükseköğretimi kalite güvence sistemlerine sahip değildir. Bu nedenledir ki İTÜ, ODTÜ, BÜ, Bilkent, Uludağ, Hacettepe, Sakarya gibi daha birkaç üniversitemiz (adını burada sıralayamadığım üniversitelerimizden özür diliyorum) uluslararası akreditasyon ve kurumsal değerlendirme süreçlerine başvurmuş ve bu süreçlerden başarıyla çıkmışlardır. Ancak, 77 üniversitenin olduğu sistemde, sayıları 10'u geçmeyen uluslararası düzeyde akredite olmuş programlara sahip veya EUA kurumsal değerlendirme sürecinden geçen bu üniversiteler henüz kritik kütle yaratamadıklarından kalite kültürü ülkemizde ne yazık ki gelişmemektedir. Dış kalite güvence sistemleri yanında, ulusal ölçekte kurulacak kalite güvence süreçlerinin ise kesinlikle bağımsız olması gerekmektedir. Bu nedenle, halen YÖK nezdinde ve üniversitelerarası kurulda geliştirilen sistemlerin bağımsız olmalarının sağlanması hayati önem taşımaktadır. Mühendislik fakülteleri dekanlarının oluşturdukları kalite grubu (MÜDEK), her ne kadar içerik olarak sağlamsa da üniversitelerdeki hiyerarşiden bağımsız hale gelememiş durumdadır. Türk yükseköğretiminin kalite alanındaki notu ikidir.

Kredi transferi ve diplomaların tanınması, EHEA içinde dolaşımı sağlamak üzere diploma eklerinin verilmesi konusunda tek tek üniversitelerde çalışmalar sürmektedir. Bazı üniversiteler bu süreci tamamlamışken henüz yola çıkamamış olanlar da vardır. Daha belirgin süreçleri içeren bu konunun daha hızlı olarak sonuçlanması ümit edilmektedir. Burada Türk yükseköğretiminin notu üçtür. Türkiye'nin bu süreçteki toplam notu ise yine üç olmuştur.

Özerklik

Bergen toplantısında kurumsal özerklik ve üniversite yönetimi konusundaki oturum ve genel oturumda yapılan sunumlarda, özellikle EUA Başkanı Prof. Georg Winckler'in yaptığı konuşmada, üniversitelerin özerkliğinin artırılması, akademik özgürlüklerin genişletilmesi konusu yoğun olarak gündeme getirilmiştir.

Türk üniversiteleriyle karşılaştırıldığında, daha geniş özerkliğe ve akademik özgürlüğe sahip olan Batı Avrupa ülkeleri üniversiteleri daha fazlasını isterken, Türkiye'nin bu konudaki durumu gerçekten umut kırıcıdır. Bir bölüm, bir araştırma merkezi, bir program açamayan, araştırma görevlisi alamayan, bütçesini kullanması için sürekli merkezden izin almak zorunda kalan üniversitelerde kurumsal özerklikten söz edilemeyeceği gibi, araştırma projelerinin yürütücülerini değiştirmeyi aklına sığdıran, hiçbir kurul kararı tanımadan ders kaldıran rektörlerin var olabildiği bir ortamda akademik özgürlükten söz edilemez. Türkiye genç nüfusu ile dünyada yarışmak istiyorsa bu sorunları zaman kaybetmeden aşmak zorundadır. Bu sorunlar ertelenemez. Kişilerin, grupların, kurulların hesapları ülkenin çıkarlarının üstünde olamaz.

Finans kaynakları

Türk üniversiteleri finans kaynaklarının yetersizliği yanında mali sistemin yarattığı bürokrasiyle boğuşuyor. Avrupa Birliği halen üniversitelerine yüzde 1.2 gayrisafi yurtiçi hasılasını ayırırken ve bunu 2010'a kadar yüzde 2.0'a çıkarmayı hedeflerken, bu oran ABD'de yüzde 2.7'dir. Araştırmada ise Avrupa Birliği yüzde 1.9, ABD, Japonya, Güney Kore yüzde 3, Türkiye ise yüzde 0.64 GSYİH ayırmaktadır. Avrupa Birliği'ne girmeye hazırlanan Türkiye, üniversitelerine dünyada yarışacak kaynakları ayırmak, bürokrasiyi azaltmak, şeffaflığı sağlayarak hesap verilebilirliği artırmak zorundadır.

İnsan kaynakları

Avrupa, ABD, Japonya, Güney Kore ile yarışabilmek için araştırmacı sayısını artırmayı hedef almakta ve araştırmaya ayırdığı kaynaklar ve aldığı yeni kararlarla 2010'a kadar hedeflerine ulaşmayı planlamaktadır. Avrupa Birliği, yukarıda sayılan diğer ülkelerden daha fazla doktora derecesi alan mezun vermekle birlikte, bu mezunları bilim ve teknoloji üretmede kullanamamaktadır.

İş dünyasında AB'de, 1000 kişi arasında sadece 5.5 kişi doktora derecesine sahip araştırmacı olarak çalışırken, bu sayı ABD'de 9.0, Japonya'da da 9.7'dir. Türkiye'de ise bu sayı 1.4 civarındadır. Türkiye'nin yapması gereken çok önemli çalışmalar vardır ve bu çalışmaları yapmak yerine kadrolaşmak için uğraşılırsa kalıcı hiçbir ilerleme elde edilmesi söz konusu olamaz.

Türkiye, yüzde 30'larda olan yükseköğretimdeki okullaşma oranını yüzde 50'lere çıkarmak, hızla kaliteli öğretim üyesi yetiştirmek ve yükseköğretimde kalite güvencesini ne pahasına olursa olsun sağlarken, kapasiteyi de artırmak zorundadır.

Bütün bunlar yapılırken de mutlaka 'liyakat' esas alınmalı; artık yetkililer kendilerinden olanlarla kadro kurmak yerine hak edeni, hak ettiği yere getirecek kadar geniş vizyona ve sağlam etiğe sahip olmak durumundadırlar.

Aşağıda, özetleyerek hızla çevirisini yaptığım Bergen Bildirgesi sunulmaktadır. Dikkat edilmesi gereken pek çok noktayı içeren bildirgenin çok iyi yorumlanması gerekmektedir.

Bergen Bildirgesi

Eğitim Bakanları Bergen Toplantısı'nda, beş yeni ülkenin (Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna) Bologna Süreci'ne girme kararları onaylandı. Bakanların Bologna Süreci'nde varılan sonuçlar konusundaki görüşleri deklarasyonda beş bölümde özetlenmektedir.

I. Bölüm: Ortaklık (Partnership)

Bakanlar, Bologna Süreci'nin ortakları olarak yükseköğretim kurumlarının akademik ve idari personelleri ile öğrencilerinin reformları gerçekleştirmek için yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde uygulamada çok önemli rollere sahip olduklarını vurgulayarak bu sistemin bütün gücüyle Avrupa Yükseköğretim Alanı'nı oluşturmada destekleneceklerini ve iş dünyasının, sosyal ortakların ve uluslararası kuruluşların Bologna Süreci'ne katkılarının beklendiğini belirtmişlerdir.

II) Mevcut Durum:

Bakanlar, 2003-2005 dönemindeki gelişmeleri sunan EUA'nın Trends IV Raporu, ESIB'in Bologna with Students' Eyes Raporu yanında, Berlin'de belirlenen üç hedef doğrultusunda hazırlanan raporlara referans vererek sürecin yarısında çok önemli gelişmelerin sağlandığını ve bu gelişmelerin sürmesi için bilginin ve uzmanlığın paylaşılmasını ve böylece kapasite yaratılmasını önermişlerdir.

Eğitim sistemi

Bakanlar, iki aşamalı eğitimin (lisans-yüksek lisans) büyük ölçüde uygulandığını, ancak aşamalar arasındaki engellerin tamamen kaldırılamadığını hükümetlerin, kuruluşların ve tüm ortakların, mezunların iş bulma olanaklarını maksimuma çıkaracak düzenlemeler için işbirliği yapmaları gerektiğini, EHEA'da yükseköğretimin üç aşamasının birbiriyle tutarlı biçimde organize edilmesini ve ulusal ölçekte mesleklerin çerçevelerinin, Avrupa ölçeğindeki tanımlarla 2010'dan önce uyuşması için gayret sarf edeceklerini, mesleklerin daha geniş çerçevede EHEA'da genel eğitim kadar mesleki öğretimi de içeren hayat boyu öğrenmeyle bütünleşmesinin önemini belirtmişlerdir.

Kalite güvencesi

Bakanlar, bütün ülkelerin Berlin Deklarasyonu'nda belirlenen kriterlere dayanan kalite güvence sistemleri konusunda işbirliği ve networking ile gelişmeler kaydettiklerini, ancak hâlâ yapılması gereken çalışmalar olduğunu, özellikle öğrenci katılımı ve uluslararası işbirliği konularında yeterli ilerleme olmadığını belirtmişler ve bu nedenle de yükseköğretim kurumlarının, kalite güvencesi sağlamak üzere sistematik olarak iç (internal) mekanizmalar geliştirmelerini ve dış kalite güvence sistemleriyle korelasyonu sağlamalarını istemişlerdir. Bakanlar, ENQA'nın önerdiği standartları ve tavsiyeleri esas alan kalite güvence sistemlerini uygulamayı, genel tavsiye ve kriterleri benimsemekle birlikte ulusal ölçekte kalite güvence ajanslarını içeren modelleri ve Avrupa ölçeğinde bu ajansların kabul sistemlerinin oluşmasını benimsemişler ve daha ileri gelişmeler için ENQUA ile birlikte EUA, EURASHE ve ESIB'in çalışmalarının yararlı olacağını vurgulamışlardır.

Diplomaların tanınması ve eğitim süreleri: Bakanlar, 45 ülkenin 36'sının Lisbon Recognition Convention'ı kabul ettiğini ve diğerlerinin de bir an evvel bu sürece girmeleri gerektiğini belirtmiş ve katılımcıların ENIC/ ARIC tarafından belirlenen tanıma problemlerini çözme yönünde ilgi göstermelerini, yabancı ülkelere alınan derecelere ilgili tanıma problemleri için süreçlerin kalitesinin iyileştirilmesini istemişlerdir. Bakanlar ayrıca, meslekler için oluşturulan ulusal ve Avrupa ölçeğindeki çerçevenin hayat boyu eğitimi de içine almak için bir fırsat olduğunu belirtmişlerdir.

III) Gelecekteki Gelişme ve Öncelikler:

Bakanlar, toplumun ekonomik ve kültürel gelişmesini ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak için araştırmayı güçlendirmede yükseköğretimin, yükseköğretimi güçlendirmede araştırmanın önemini vurgulamışlardır. Eğitimde kaliteyi iyileştiren yapısal değişikliklerin araştırma ve inovasyonu engelleyici olmamasını, bu nedenle EHEA'nın rekabetçiliğini ve çekim gücünü artıracak ve sürdüreceği yönde araştırmaya ve araştırma eğitime önem verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Doktora çalışmalarının önemini vurgulayan bakanlar, doktora çalışmalarının özünde orijinal araştırma ile bilgi üretme bulunduğunu ve yapılandırılmış doktora programlarının şeffaf yönetim ve değerlendirmeye dayanması gerektiğini ve bu aşamada disiplinlerarası çalışmaların ve aktarılabilir yeteneklerin geliştirilmesi için eğitime öncelik verilmesini ve böylece mezunların iş bulma olanaklarının geliştirilmesini önermişlerdir. Bakanlar, EHEA'da genç araştırmacılar olarak kabul edilen doktora öğrencilerinin sayısının artması gerektiğini vurgulamışlar, bu yönde Bologna İzleme Grubu, EUA ve diğer paydaşları 2007'ye kadar daha ileri gelişmeleri gerçekleştirme yönünde birlikte çalışmaya davet etmişlerdir.

Sosyal boyut

Bologna sürecinin sosyal boyutu, EHEA'nın rekabetçi ve çekici olması için gerekli olan koşulların ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle bakanlar, kaliteli yükseköğretime toplumun tüm kesitlerinin eşit olanaklarla ulaşabilmesini ve öğrencilerin sosyal ve ekonomik engellere rağmen üniversite bitirmelerinin sağlanmasını ve devletin sosyal olarak sorunlu öğrenciler için finansal ve ekonomik olanaklarla birlikte rehberlik servisi de sunmasını gerekli görmekteyiz.

Mobilite

Bakanlar, Bologna sürecine katılımcı ülkelerde öğretim üyesi ve öğrenci değişiminin anahtar olduğunu ve mobilitenin desteklenmesiyle EHEA'nın gerçekleştirilmesini önermekte ve bu yöndeki vize ve benzeri engellerin kaldırılmasıyla değişim programlarının desteklenmesini ve tüm kurumların ve öğrencilerin öğretim üyesi ve öğrenci değişimini gerçekleştirmek için gayret sarf etmelerini vurgulamışlardır. EHEA'nın çekiciliği ve dünyanın diğer bölgeleri ile işbirliği: Avrupa Yükseköğretim Alanı (EHEA), dünyaya açık ve çekici olmalıdır. Bakanlar, herkes için eğitimi sağlamada sürdürülebilir gelişme ve devam eden uluslararası çalışmalar için sınır ötesi kalitenin geçerliliğinin sağlanmasına katkı yapmayı kararlaştırmışlardır. Bakanlar, değişim programlarının kültürlerarası anlayış ve saygı ortamının yaratılmasına katkılarına vurgulamışlar ve Bologna Süreci'nin komşu diğer ülkelere de yayılmasının önemine dikkat çekmişlerdir.

IV) 2007 İçin Değerlendirme:

Bakanlar, Bologna İzleme Grubu'nu sürekli ve genişleyen bir biçimde mevcut durumu değerlendirmek ve Bakanlar Konferansı'na sunmak üzere görevlendirmişlerdir. Bakanlar, bu değerlendirmelerin uygun metodolojiye dayanmasını, eğitim sistemi, kalite güvencesi, diplomaların tanınması ve eğitim sürelerine odaklanmasını beklediklerini belirtmişlerdir.

Bakanlar ayrıca;

- ENQUA tarafından önerilen kalite güvencesine dair standart ve tavsiyelerin uygulanması,
- Meslekler için ulusal çerçevelerin uygulanması,
- Doktora derecesini de içermek üzere 'ortak derecelerin' (joint degrees) verilmesi,
- Yükseköğretimde esnek öğrenme olanaklarının yaratılmasına yönelik gelişmeleri izleyeceklerini ve izleme grubunu değişim programlarıyla ilgili verileri toplamak, değerlendirmek ve raporlamak üzere görevlendirdiklerini belirtmişlerdir.

V) 2010 İçin Hazırlık:

Bakanlar, 2010 için Bologna Sürecine bağlı olarak Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın (EHEA) kalite ve şeffaflık prensiplerine bağlı olarak kurulması gerektiğini, zengin miras ve kültürel çeşitliliğin bilgi tabanlı topluma katkıda önemli olduğunu, kompleks modern toplumlar bağlamında yükseköğretime toplumsal sorumluluk olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Bakanlar, yükseköğretimin araştırma, eğitim ve inovasyon üçgeninde Avrupa'nın rekabeti için anahtar olduğunu, 2010'a yaklaşırken yükseköğretim kurumlarının

kararlaştırılan reformları gerçekleştirebilmek için gerekli özerkliğe sahip olmalarını ve bunun için de sürdürülebilir finans kaynaklarına ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır.

Bologna sürecinin amacı, EHEA'nın gerçekleştirilmesi olduğu için bakanlar, 2010 sonrası devam edecek gelişmeleri sağlayacak uygun organizasyonların yapılmasını da Bologna İzleme Grubu'ndan istemişler ve bir sonraki Bakanlar Konferansı'nın, 2007'de Londra'da toplanmasına karar vermişlerdir.

Prof. Dr. Gülsün Sağlamer:

Avrupa niversiteler Birliği (EUA) Yönetim Kurulu yesi